

Künye:

Sayı: 54
Yıl: 2025
Sayfa: 261-284

 Hasan MEYDAN^a
 Tuncay AYAS^b
 Özge ALGÜL^{c*}
 Kübra CEVHERLİ^d
 Yusuf Asım SÖYLEMEZ^e

^a Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi,
hasanmeydan77@gmail.com

^b Prof. Dr., Sakarya Üniversitesi,
tayas@sakarya.edu.tr

^c Dok. Öğr., Sakarya Üniversitesi,
ozgealgul9@gmail.com

^d Dr. Öğr. Üyesi, Sakarya Üniversitesi,
kcevherli@sakarya.edu.tr

^e Arş. Gör., Sakarya Üniversitesi,
yusufasimsoylemez@gmail.com

* Sorumlu Yazar

Geliş Tarihi: 01.05.2025
Kabul Tarihi: 10.08.2025
Yayın Tarihi: 31.10.2025

Atıf:

Hasan MEYDAN, Tuncay AYAS, Özge ALGÜL, Kübra CEVHERLİ & Yusuf Asım SÖYLEMEZ, (2025). Ortaokul Öğrencileri İçin Ahlaki Beceriler Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *bilimname*, 54, 261-284.
<https://doi.org/10.28949/bilimname.1688406>

Screened by

Except where otherwise noted, content in this article is licensed under a Creative Commons 4.0 International license. Icons by Font Awesome.

Ortaokul Öğrencileri İçin Ahlaki Beceriler Envanterinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması

Öz

Ahlaki beceriler, bireyin etik kararlar alabilmesi ve davranışlar sergileyebilmesi için gereken bilişsel, duyuşsal ve sosyal-davranışsal yeterlilikleri ifade etmektedir. Değer eğitiminde işe koşulabilecek becerileri belirlemek üzere gerçekleştirilen çalışmalarda bilişsel, duyuşsal ve sosyal-davranışsal alanlarda temel ahlaki beceriler ve bunlara ait alt beceriler/bileşenler ve yetkinlik göstergeleri tanımlanmıştır. Bu çalışmanın amacı ortaokul öğrencileri için, belirlenen ahlaki becerileri ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir envanter geliştirmektir. Bu amaçla, Bilişsel Ahlaki Beceriler, Duygusal Ahlaki Beceriler ve Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler olmak üzere üç ölçekten oluşan bir envanter geliştirilmiştir. Geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları kapsamında madde analizi, açımlayıcı faktör analizi (AFA) ve doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. AFA İstanbul ve Sakarya'daki ortaokullarda öğrenim gören 566 öğrenciden, DFA ise 730 öğrenciden toplanan verilerle gerçekleştirilmiştir. AFA sonucunda Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeği 18 madde ve 4 boyut (Ahlaki Okuryazarlık, Yansıtıcı ve Öngörülü Düşünme, Problem Çözme, Perspektif Alma), Duygusal Ahlaki Beceriler Ölçeği 15 madde ve 4 boyut (İç Gözlem ve Özdenetim, Empati, Öz-farkındalık, İçgörüsü), Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeği ise 15 madde ve 3 boyuttan (Ahlaki İletişim ve İlişki, Ahlaki Girişimcilik ve Organizasyon, Ahlaki İfade Becerisi) oluşmuştur. AFA Sonucunda Bilişsel Ahlaki Beceriler ölçeğinin Cronbach Alfa (CA) değeri ,877, açıklanan toplam varyans %51,21; Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğinin CA değeri ,883 açıkladığı varyans %61,929; Sosyal-davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğinin CA değeri ,870, açıkladığı toplam varyans ise %54,256 olarak gerçekleşmiştir. DFA sonuçları, ölçeklerin yapısal geçerliliğini doğrulamıştır. Bulgular Ahlaki Beceriler Envanterinin ortaokul öğrencilerinin ahlaki becerilerini ölçmede geçerli ve güvenilir bir araç olduğu göstermektedir. Envanter, değer eğitimi süreçlerinin verimliliğinin değerlendirilmesi ve ahlaki gelişimin tüm yönleriyle ölçülmesi amacıyla kullanılabilir. Ölçeklerin kuramsal çerçevesinde MEB'in beceri ve değerler ile ilgili ortak/temel metinleri esas alındığından, herhangi bir ders bağlamında veya genel anlamda ortaokul öğrencilerinde ahlaki gelişime yönelik becerilerin durumunu belirlemek için kullanımı değerlendirilmektedir.

Anahtar kelimeler: Din Eğitimi, Ahlaki Beceriler Envanteri, Beceri Temelli Eğitim.

Development of a Moral Skills Inventory for Middle School Students: A Study on Validity and Reliability

Abstract

The aim of this study is to develop a valid and reliable inventory to measure the moral skills of middle school students. For this purpose, an inventory of three scales: Cognitive Moral Skills, Emotional Moral Skills, and Social-Behavioral Moral Skills was developed. Within the scope of validity and reliability studies, item analysis, exploratory factor analysis (EFA), and confirmatory factor analysis (CFA) were applied. As a result of EFA, Cognitive Moral Skills Scale

consists of 18 items and 4 dimensions, Emotional Moral Skills Scale consists of 15 items and 4 dimensions, and the Social-Behavioral Moral Skills Scale consisted of 15 items and 3 dimensions. As a result of EFA, the Cronbach's Alpha (CA) value of the Cognitive Moral Skills scale is 877, and the total variance explained is 51,21%; The CA value of the Affective Moral Skills Scale is 883, the variance explained is 61,929%; The CA value of the Social-Behavioral Moral Skills Scale was ,870, and the total variance explained was 54,256%. For the Cognitive Moral Skills Scale, RMSEA: ,067; SRMR: ,020; CFI: ,973; NFI: ,965; GFI: ,970 and χ^2/SD : 4,2 were found. For the Emotional Moral Skills Scale, RMSEA: ,075; SRMR: ,020; CFI: ,975; NFI: ,969; GFI: ,973 and χ^2/SD : 3,57 were found. For the Social-Behavioral Moral Skills Scale, RMSEA: ,074; SRMR: ,020; CFI: ,972; NFI: ,966; GFI: ,971 and χ^2/SD : 4,95 were found. The findings show that the Moral Skills Inventory is a valid and reliable tool for measuring the moral skills of middle school students.

[The English Extended Abstract is available at the end of the article.]

Keywords: Religious Education, Moral Skills Inventory, Skills-Based Training.

Giriş

Türkiye Mesleki Yeterlilik Kurumu beceriyi “Bir çalışma veya öğrenme alanında edinilen mantıksal, sezgisel ve yaratıcı düşünme ile el becerisi, yöntem, materyal, araç ve gereçleri kullanabilmeyi gerektiren bilgiyi kullanma ve problem çözme” olarak tanımlanmıştır (MYK, 2015). Birleşik Krallık Ulusal Mesleki Yeterlilik Kurumu’na (NCVQ, 1988) göre ise beceri işin gerektirdiği davranışı yapmaya imkân veren yetenek, bilgiyi kullanma ve düşüncesini gerçekleştirebilme yeterliğidir. Beceri davranış olarak görünür olsa da davranıştan çok daha derinliklidir. Davranışın arkasındaki transfer edilebilir bilgi ve düşünüş ile duyuşsal kazanımlar beceriye dahildir (Edwards, 2016). Eğitimbilimsel bir perspektiften beceriyi “bireyin edindiği bilişsel, duyuşsal ve psikomotor alanı kapsayan donatılar” (Tekin, 2019, s. 271) şeklinde tanımlamak mümkündür. Bu donatılar bilgi, bilgiyi işleme (muahakeme) ve bu süreci sağlıklı karar ve davranışla neticelendirmek için gerekli duyuşsal ve sosyal-davranışsal donatılar olarak değerlendirilmektedir (Bratianu vd., 2020, s. 1352).

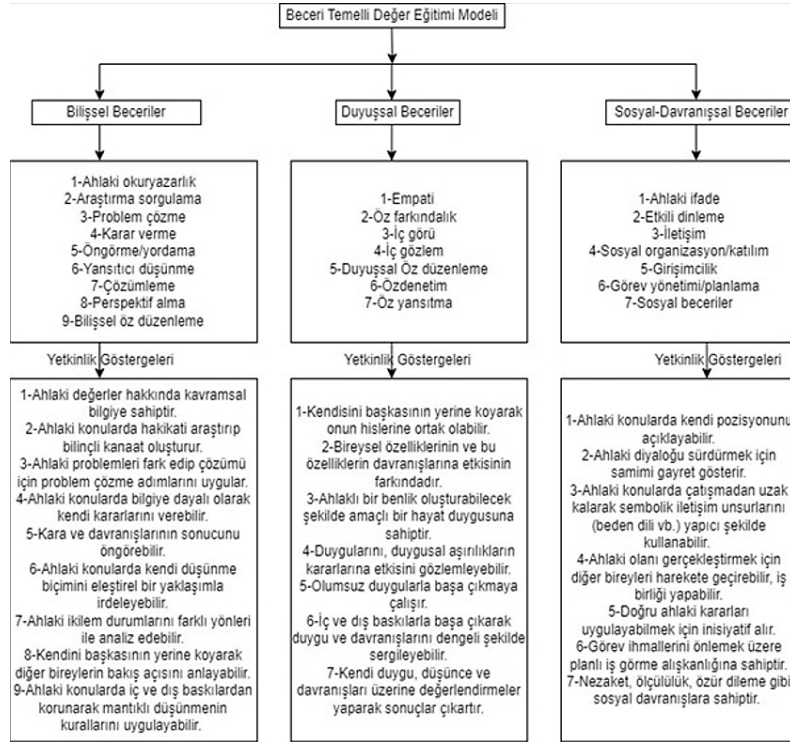
Eğitimde davranışçı ve bilişselci ekollerin baskın karakterinin aksine beceri temelli yaklaşım hem davranışçılığın somut çıktı vurgusuna hem de davranışın ardındaki psikososyal süreçleri anlama ve yönetmeye odaklanmaktadır (Griethuisen vd., 2020). Başlangıçta mesleki eğitimde teorik öğretimle iş hayatına hazırlık arasındaki açıklığı kapatmaya yönelik bir girişim olarak görülse de zamanla postmodern hayatın hız, değişim ve belirsizlik dolu dünyasına adapte olmada ihtiyaç duyulan temel kişilik becerilerinin öğretimi gündeme gelmiştir (Barbee & Martin, 2013; Oh, 2018). Bu durum değerlerin empati, iç görü, özdenetim, karar verme, problem çözme, iletişim gibi temel bazı becerilerle birlikte öğretimini öngören beceri temelli değer eğitimi kavramını gündeme getirmiştir (Lilja & Osbeck, 2020; Meydan, 2021; Meydan, Algül, vd., 2024; Meydan, Keskin, vd., 2024). Değer eğitiminin insan kişiliğinin derinliklerine hitap eden bütüncül doğası ve bu alanda söylem ile eylem arasındaki tutarlılığın önemi beceri temelli değer eğitimi anlamı kılmaktadır.

Bir ahlaki ilke ya da değer yerleşik davranışa dönüşmesi için doğru karar alma, uygulama sürecini planlama gibi bilişsel; uygulamanın gerektirdiği motivasyon, iletişim ve soğukkanlılık gibi psikolojik ve sosyal becerilere ihtiyaç vardır. Bu nedenle duruma uygun etik davranışı sergileyebilmek için gerekli kişilik özellikleri literatürde beceri olarak tanımlanmıştır (Lilja & Osbeck, 2020, s. 516). Etik bir meselede taraf olmak durumunda kaldığı anda bireyin öncelikle durumu, kendine sunulan/görünen bilgileri anlamlandırması; durumun kendinde uyandırdığı duyuşsal etki ve yönlendirmeleri fark etmesi, yönetmesi; tercihini sosyal bir ortam içinde en uygun şekilde belirtip tercih belirtmenin oluşturacağı sonuçları en iyi şekilde yönetebilecek yeteneklere sahip olması gerekir. Aksi halde kişi ne kadar merhametli olursa olsun iletişim becerisi gelişmemişse merhametini; ne kadar adalet taraftarı olursa olsun girişimcilik becerisi gelişmemişse adaletini usulüne uygun biçimde göstermesi mümkün olmayabilir (Tekin, 2019). Bu nedenle beceri temelli eğitim ahlak ya da değerlerin yaşamın içinde bir olgu olarak öğretimi için önemli katkılar yapma imkanına sahip görünmektedir.

Millî Eğitim Bakanlığı Öğretim Programları Ortak Metninde (MEB, 2024) belirtildiği üzere beceri, çeşitli süreç bileşenlerinin sıralı bir şekilde bir araya gelmesi ile gerçekleşir. Bu bağlamda yapılandırmacı eğitim yaklaşımında beceri kavramı somut davranışın ardındaki zihinsel, duygusal ve sosyal süreçlerin geliştirilmesini ifade eder (Boutin, 2004'ten akt. Güneş, 2012). Örneğin öğrenci etik bir yargılama sürecinde doğru bir karara ulaşabilmek için olay ya da olgunun özneteliğini belirleyebilmeli, benzerlik ve farklılıkları karşılaştırabilmelidir. Birey ahlaki muhakeme süreçlerini sağlıklı yürütemediğinde duygusal sorunlar yaşayabileceği gibi duygusal düzenlemeyi sağlıklı gerçekleştiremediğinde de hem düşünce hem de davranış olumsuz etkilenir (Karataş, 2021). Hatta tüm bunlar ilgili olay ya da olgunun bağlı olduğu anlam dünyasına dair farkındalığı, kavram okuryazarlığını da kazanmış olmayı gerektirir (Aşkar & Altun, 2023).

Değer eğitiminde işe koşulabilecek becerileri üç farklı çalışmada literatür incelemesi, uzman görüşüne dayalı mülakatlar ve Delphi tekniği ile çalışan Meydan ve arkadaşları (Meydan, 2021; Meydan, Algül, vd., 2024; Meydan, Keskin, vd., 2024) değer eğitiminde işe koşulabilecek temel becerileri bilişsel ahlaki beceriler, duyuşsal ahlaki beceriler ve sosyal-davranışsal ahlaki beceriler olarak belirlemiştir. Söz konusu çalışmalarda temel ahlaki becerilere ait alt beceriler/bileşenler ve yetkinlik göstergeleri de tanımlanmıştır. Bilişsel ahlaki becerinin bileşenleri ahlaki okuryazarlık, çözümleme, araştırma sorgulama, karar verme, problem çözme, öngörme, yansıtıcı düşünme, perspektif alma ve bilişsel öz düzenlemedir. Duyuşsal ahlaki becerinin bileşenleri öz farkındalık, empati, iç görü, iç gözlem, öz düzenleme, özdenetim ve öz yansıtma. Sosyal davranışsal beceriler olarak ise etkili dinleme, iletişim, ahlaki ifade, sosyal organizasyon, girişimcilik, görev yönetimi ve sosyal beceriler belirlenmiştir. Beceri Temelli Değer Eğitimi Modeli geliştirmeyi amaçlayan bir proje ürünü olarak ulaşılan temel beceriler, alt beceriler ve yetkinlik göstergelerinden oluşan model Şekil 1'deki gibidir (Meydan, Algül, vd., 2024).¹

Şekil 1. Beceri Temelli Değer Eğitimi Modeli

¹ Model, yazarlar tarafından bu çalışmanın amaç ve kapsamına uygun şekilde eğitim boyutu dışarıda tutulmak suretiyle sadeleştirilerek uyarlanmıştır.

Eğitim sistemimizde değerler ile becerileri aynı yapı içinde ele alan ve bu çalışmada beceri ve değerlere ilişkin sınıflama ve tanımlamalarda yararlanılan iki temel metin bulunmaktadır. Tarih itibarıyla daha önce olan Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı 21. Yüzyıl Becerileri ve Değerler Raporu becerileri değerlerle birlikte ele almış gibi görünse de çalışmada beceri-değer ilişkisi pedagojik bir bağlamda ele alınmamıştır. Değer eğitiminde beceri kazanımının rolü, hangi becerilerin değerlerin içselleştirilmesini desteklediği vb. hususlar raporun konusu değildir. Raporda uluslararası sınıflamalardan istifade edilerek yedi ana beceri sınıfı (Sosyal ve Duygusal Beceriler, Benlik Becerileri, Dil ve İletişim Becerileri, Üst Düzey Düşünme Becerileri, Öğrenme Becerileri, Çalışma Becerileri, Okuryazarlık Becerileri) ortaya konulmuş ve her bir beceri sınıfı için farklı olmak üzere toplam 46 alt beceri tanımlanmıştır. Ayrıca bu becerileri çevreleyen 11 temel değer sunulmuştur. Raporun beceri ve değerler arasında öngördüğü ilişki net olmasa da değerleri, becerilerin işe koşulma süreçlerinde gözetilmesi gereken normlar olarak değerlendirdiği izlenimi edinilmektedir. Bu değerlerden bazıları (adalet, dostluk, dürüstlük, saygı, sevgi, vatanseverlik, yardımseverlik) 2024 öğretim programlarına çerçeve sunan EDE Modelinde yer alırken bazıları (örn: ahlak, vicdan, görgü ve tasarruf) doğrudan yer almamaktadır (MEB, 2024; TTKB, 2023).

Beceri ve değerleri aynı yapı içinde ele alan bir diğer metin olan Öğretim Programları Ortak Metnine (MEB, 2024) göre öğrenme sürecinde bilgi, beceri ve değerler birbirinden beslenen etkileşimli bir yapı içindedir. Programlar bilgi, beceri, eğilim ve değerleri bir bütünlük içinde değerlendirilmesi gereken bileşenler olarak görür. Ancak bu şekilde ruh ve beden bütünlüğüne ve aksiyolojik olgunluğa sahip bireyler yetiştirilebileceği değerlendirilir. Ruh ve beden bütünlüğü ile aksiyolojik olgunluk bilinçli karar vermeyi; zihinsel, duygusal ve sosyal-davranışsal süreçleri yönetmeyi gerektirir. Bu nedenle programlar temel beceriler, üst düzey düşünme becerileri, değerler, eğilimler, sosyal-duygusal öğrenme becerileri, okuryazarlıklar gibi insan kişiliğinin farklı yönlerini içeren bileşenlerden oluşturulmuştur. Tüm bu bileşenlerin kendi içinde tutarlı ve homojen bir yapı oluşturup oluşturmadığı meselesi tartışmaya açık olsa da değerlerin sosyal duygusal beceriler, benlik becerileri, karar verme, çözümleme, problem çözme vb. becerilerle birlikte öğretime konu yapılması önemlidir. Zira yukarıda açıklandığı üzere etik karar vermeden etik bir kişiliğe ulaşmaya kadar tüm süreçler değerlerle becerilerin bütünleşmesinin bir ürünü olarak görülebilir.

Programlar ortak metninde üst düzey düşünme becerileri arasında yer alan karar verme ve problem çözme; temel beceriler arasında yer alan sorgulama ve çözümleme eğilimler arasında yer alan empati sosyal duygusal öğrenme becerileri arasında yer alan öz farkındalık literatürde ahlaki gelişim/değerlerin kazanımı ile yakından ilişkili görülmektedir (Meydan, Algül, vd., 2024; Meydan, Keskin, vd., 2024). Öte yandan ölçeğin kuramsal çerçevesinde yer alan toplam 23 alt becerinin her birisini genel/aktarılan/transfer edilen beceriler kapsamında değerlendirmek gerekmektedir. Genel beceriler tüm disiplinlerin öğretiminde işe koşulabilen geliştirilmesi ile pek çok disiplinin kazanımlarına katkı yapma imkanı bulunan becerilerdir (Güneş, 2018; Güneş & Uygun, 2016; UNICEF, 2019). Söz konusu becerilerim genel/aktarılan beceriler olarak tanımlandığı gerçeğini yadsımadan değer eğitimi süreçlerinde yoğun kullanımları ve ahlaki gelişime katkılarını göz önünde bulundurarak ahlaki beceriler veya değer eğitiminde işe koşulabilecek beceriler olarak tanımlamak da yanlış bir yaklaşım olmayacaktır. Nitekim Kole, (2011) bireyin iyi bir insan olarak yaşayabilmesi için günlük hayatında ihtiyaç duyacağı bilişsel, duyuşsal ve davranışsal yetenekleri ahlaki beceriler olarak tanımlamaktadır.

A. Yöntem

1. Madde Yazımı

Ortaokul Öğrencilerine Yönelik Ahlaki Beceriler Envanterinin taslak madde havuzunun oluşturulmasında Meydan ve arkadaşları (Meydan, Keskin, vd., 2024) tarafından geliştirilen Beceri

Temelli Değer Eğitimi modeli kullanılmıştır. Model literatür taraması, 25 adet beceri ve değer eğitimi uzmanı ile mülakat ve ardından da 64 uzman ile Delphi yöntemi kullanılarak istatistiksel açıdan saflaştırılmış saha görüşlerinden elde edilmiş üç ana ve 23 alt beceri ile bunlara ait yetkinlik göstergelerinden oluşmaktadır. Ölçme aracının kuramsal çerçevesini oluşturan bu modelde beceri temelli değer eğitiminde işe koşulması gereken temel beceriler (bilişsel ahlaki beceriler, duyuşsal ahlaki beceriler ve sosyal-davranışsal ahlaki beceriler), alt beceriler (yirmi üç adet) ve her bir alt beceri için birer adet tanımlanan yetkinlik göstergeleri dikkate alınarak taslak madde havuzu oluşturulmuştur. Taslak madde havuzu oluşturulurken modelde oluşan alt becerilerin literatürdeki tanımları, yetkinlik göstergeleri dikkate alınarak her bir alt beceri için en az iki en çok beş madde yazılmıştır. Böylelikle toplamda dokuz alt becerisi tanımlanan (Ahlaki okuryazarlık, Araştırma sorgulama Problem çözme, Karar verme, Yordama/Öngörme, Yansıtıcı düşünme, Çözümleme, Perspektif alma, Bilişsel öz düzenleme) Bilişsel Ahlaki Beceri için toplamda 28 taslak madde yazılmıştır. Duyuşsal ahlaki beceri altında yer alan yedi alt beceri (Empati, Öz farkındalık, İç görü, İç gözlem, Duyuşsal öz düzenleme, Özdenetim, Öz yansıtma) ve yetkinlik göstergelerini ölçmeye yönelik olarak toplam 22 taslak madde yazılmıştır. Sosyal-Davranışsal temel becerisi altında yer alan yedi alt beceriyi (Ahlaki ifade, Etkili dinleme, İletişim, Etkili katılım, Girişimcilik, Görev yönetimi, Sosyal beceri) ölçmeye yönelik olarak yetkinlik göstergelerini dikkate alarak toplam 20 taslak madde yazılmıştır.

Taslak madde havuzu değer eğitimi, psikolojik danışma ve rehberlik, ölçme değerlendirme ve program geliştirme alanında araştırmacılardan oluşan proje ekibinin online toplantılarla müzakeresinin ardından bir Türkçe Eğitimi, iki Eğitimde Ölçme Değerlendirme Anabilimdalı öğretim üyesinin uzman görüşüne sunulmuştur. Uzmanlardan maddelerinin her birisi için ayrı ayrı ve ölçeklerin geneline ilişkin uygunluk, düzeltme ve ekleme önerileri düzenlenen form yoluyla alınmıştır. İlgili uzmanlara inceleme formu öncesinde teorik yapı hakkında fikir sahibi olmaları için envanterin amacı ve kuramsal yapıya ilişkin özet bir bilgi notu paylaşılmıştır. Uzmanların önerileri doğrultusunda yapılan düzenlemelerin ardından 6-8. Sınıf aralığında her bir sınıftan iki toplamda 6 öğrenci ile sesli okuma, yorumlama ve cevaplama çalışması yapılmıştır. Öğrencilerin anlamada güçlük çektikleri az sayıdaki kelime/kavramla ilgili düzenlemeler tamamlandıktan sonra taslak ölçekler açıcı faktör analizi (AFA) uygulaması için hazır olduğu değerlendirilmiştir.

2. Evren, Örneklem ve Uygulama

Envanterin ortaokul düzeyinde ahlaki becerileri belirlemeye yönelik hazırlandığı göz önünde bulundurularak çalışmanın ideal evreninin Türkiye'deki ortaokul öğrencileri olduğu, bu ideal evrenden araştırmacıların imkanları doğrultusunda belirlenen İstanbul ve Sakarya illerindeki ortaokul öğrencilerinin de ulaşılabilir evreni oluşturduğu değerlendirilebilir. Veriler söz konusu evreni temsilen kolay ulaşılabilirlik yanında maksimum çeşitliliği sağlamaya imkân veren tabakalı örnekleme ile toplanmıştır. Tabakalı örnekleme, çeşitliliğe sahip bir ana yapının birbirine daha çok benzeşen birimlerden oluşan alt birimlere ayrılarak bu alt birimlerden rastgele ve istenilen sayıda örneğin seçilmesini öngörür (Kılıç, 2013). Bu çalışmada Sakarya ve İstanbul illerinde sosyoekonomik ve akademik açıdan farklı özelliklere sahip ortaokullardan örneklem alınarak maksimum çeşitlilik ve tabakalığın sağlanabileceği değerlendirilmiştir. Belirlenen örneklemde araştırma için Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî bilimler Etik Kurulundan (tarih: 11.09.2023 sayı: E-61923333-050.99-280883) ve Millî Eğitim Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı'ndan (tarih: 11.10.2023, tarih: E-49614598-605.01-86827072) etik ve resmi izinler alınmıştır.

AFA için veri toplama uygulaması mayıs ayı (2024) içerisinde Sakarya ve İstanbul illerinde toplam dokuz okulda gerçekleştirilmiştir. Ortaokul için hazırlanan üç taslak madde havuzu için Sakarya'da Aykut Yiğit Ortaokulu, Sabiha Hanım Ortaokulu, Nuri Bayar Ortaokulu, Aydın Gürdamar Ortaokulu; İstanbul'da Aziz Sancar Ortaokulu, Yamanevler Şehit Emre Büyükyıldırım Ortaokulu, Toki

Avrupa Konutları Ortaokulu, Yeşilyuva Ortaokulu, Selami Ali Ortaokulunda öğrenim gören toplam 566 öğrenciden yüz yüze veri toplanmıştır. Uygulamada geçerlilik ve güvenilirliği sınanan Ortaokul Öğrencileri İçin Ahlakî Beceriler Envanterini oluşturan üç taslak ölçeğin her birisinin madde sayıları değerlendirildiğinde uygulamaya dahil edilen öğrenci sayısının oldukça yeterli olduğu anlaşılmaktadır. Zira literatürde AFA için madde sayısının en az on katı büyüklüğünde bir gruba uygulama yapılmasının sağlıklı faktör çıkartma ve yüksek faktör yüklerine ulaşmak için önerilmektedir (Büyüköztürk, 2011; Coşkun vd., 2015; Tavşancıl, 2002).

Tablo 1. Açımlayıcı Faktör Analizinin Örneklem Özellikleri

AFA Örneklemine Ait Bilgiler		Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Okul	Aziz Sancar Ortaokulu	54	9,5	9,5
	Yamanevler Şehit Emre Büyükyıldırım Ortaokulu	53	9,4	18,9
	Toki Avrupa Konutları Ortaokulu	54	9,5	28,4
	Aykut Yiğit Ortaokulu	77	13,6	42,0
	Sabiha Hanım Ortaokulu	82	14,5	56,5
	Nuri Bayar Ortaokulu	69	12,2	68,7
	Aydın Gürdamar Ortaokulu	69	12,2	80,9
	Yeşilyuva Ortaokulu	53	9,4	90,3
	Selami Ali Ortaokulu	55	9,7	100,0
	Toplam	566	100,0	
Şehir	Sakarya	297	52,5	52,5
	İstanbul	269	47,5	100,0
	Toplam	566	100,0	
Sınıf	6. Sınıf	188	33,2	33,2
	7. Sınıf	198	35,0	68,2
	8. Sınıf	180	31,8	100,0
	Toplam	566	100,0	
Cinsiyet	Kadın	315	55,7	55,7
	Erkek	251	44,3	100,0
	Toplam	566	100,0	

Envanterin Doğrulayıcı Faktör Analizi için veri toplama süreci 15-25 Eylül tarihleri arasında matbu formlarla veri toplamanın zaman ve kaynak maliyetinden tasarruf etmek amacıyla online olarak Google Forms aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamada da kolay ulaşılabilirlik, tabakalık ve maksimum çeşitlilik ölçütleri gözetilerek AFA uygulamasının gerçekleştirildiği okullarda (Sakarya’da Aykut Yiğit Ortaokulu, Sabiha Hanım Ortaokulu, Nuri Bayar Ortaokulu, Aydın Gürdamar Ortaokulu, Geyve Atatürk Ortaokulu; İstanbul’da Aziz Sancar Ortaokulu, Yamanevler Şehit Emre Büyükyıldırım Ortaokulu, Toki Avrupa Konutları Ortaokulu, Yeşilyuva Ortaokulu, Selami Ali Ortaokulu) öğrenim gören 730 öğrenciden veri toplanmıştır. DFA uygulamasının örneklemine ait bilgiler Tablo 2’de yer almaktadır.

Tablo 2. Doğrulayıcı Faktör Analizi Örneklem Özellikleri

DFA Örneklemine Ait Bilgiler		Frekans	Yüzde	Birikimli Yüzde
Okul	Aziz Sancar Ortaokulu	64	8,8	8,8
	Yamanevler Şehit Emre Büyükyıldırım Ortaokulu	72	9,9	18,6
	Toki Avrupa Konutları Ortaokulu	92	12,6	31,2
	Aykut Yiğit Ortaokulu	53	7,3	38,5
	Sabiha Hanım Ortaokulu	28	3,8	42,3
	Nuri Bayar Ortaokulu	178	24,4	66,7
	Aydın Gürdamar Ortaokulu	114	15,6	82,3
	Yeşilyuva Ortaokulu	105	14,4	96,7
	Geyve Atatürk Ortaokulu	24	3,3	100,0
	Toplam	730	100,0	
Şehir	Sakarya	397	54,4	54,4
	İstanbul	333	45,6	100,0
	Toplam	730	100,0	
Sınıf	6. Sınıf	239	32,7	32,7
	7. Sınıf	222	30,4	63,2
	8. Sınıf	269	36,8	100,0
	Toplam	730	100,0	
Cinsiyet	Kadın	380	52,1	52,1
	Erkek	350	47,9	100,0
	Toplam	730	100,0	

3. Verilerin analizi

Envanterde yer alan üç ölçeğin geçerlilik ve güvenilirliğini belirlemek amacıyla birinci uygulamada 566 öğrenciden toplanan verilere önce madde analizi ve Cronbach Alpha güvenilirlik analizi, ardından Kaiser-Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testleri ve Varimax Rotasyonu ile birlikte temel bileşenler analizi uygulanmıştır. AFA’da oluşan faktörlerin her birisine kendi içinde madde analizi tekrarlanmış boyutların birbiri ile binişiklik durumunu belirlemek amacıyla Pearson Momentler korelasyonu hesaplanmıştır. İkinci uygulamada ise birinci uygulama sonucu oluşan soru formları ile toplanan 730 katılımcılı veri setine envanteri oluşturan her bir ölçek için Doğrulayıcı Faktör Analizi uygulanarak AFA ile ulaşılan yapının uyum değerleri ve faktör yüklerine (regresyon kat sayıları) bakılmıştır. Aşağıda yapılan analizlerin ayrıntılarına ve bulgulara yer verilmektedir. Verilerin analizinde SPSS ve JASP programları kullanılmıştır.

B. Bulgular

1. Madde Analizi

Ortaokul Öğrencileri için Ahlaki Beceriler Envanteri kuramsal altyapısına uygun şekilde Bilişsel Ahlaki Beceriler, Duyuşsal Ahlaki Beceriler ve Sosyal Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeklerinden

oluşmaktadır. Maddelerin ayırt ediciliklerini belirlemek amacıyla ölçeklerin taslak formlarına uygulanan madde analizinde düzeltilmiş madde toplam korelasyonlarına, ölçeğin Cronbach Alpha (CA) değerine ve maddelerin her birisinin CA değerine etkisine bakılmıştır. Madde toplam korelasyonu ,300'dan düşük olan ve CA değerine negatif etki eden maddeler envanterden çıkartılmıştır (Büyüköztürk, 2011, s. 171).

Analiz sonucunda Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeğinin Cronbach Alpha değeri ,877 olarak bulunmuştur. İki madde (B2. ve B12.) güvenilirliği düşürdüğü için ölçekten çıkartılmıştır. Geriye kalan maddelerin madde toplam korelasyonları ,400 ile ,594 arasında değişmektedir.

Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğinin madde analizi sonucunda Cronbach Alpha değeri ,883 olarak bulunmuştur. Analiz sonucunda üç madde (D4, D16, D17) güvenilirliği düşürdüğü için ölçekten çıkartılmış kalan maddelerin madde toplam korelasyonları ,387 ile ,631 arasında değişmektedir.

Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğinin madde analizi sonucunda Cronbach Alpha değeri ,870 olarak bulunmuştur. Analiz sonucunda iki madde (S2 ve S12) güvenilirliği düşürdüğü için ölçekten çıkartılmış kalan maddelerin madde toplam korelasyonları ,420 ile ,591 arasında değişmektedir.

Tablo 3. Ortaokul Öğrencileri İçin Ahlaki Beceriler Envanteri Madde Analizi

Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeği	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse CA Değeri	Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeği	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse CA Değeri	Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeği	Düzeltilmiş Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silinirse CA Değeri
B3. Ahlaki değerlerin önemi hakkında yeterli bilgiye sahibim.	,478	,871	D13. Kıskançlık, öfke gibi duyguların beni yanlış tercihlere yönlendirmemesi için uyanık olmaya çalışırım.	,523	,877	S1. Ahlaki konularda kendi görüşlerimi çekinmeden açıklayabilirim.	,495	,863
B4. Ahlaki konularda gerekli bilgileri edinmek için araştırma yaparım.	,404	,874	D14. Ahlaki meselelerde kendi içime dönerek duygularımın gerçek nedenlerini anlamaya çalışırım.	,535	,876	S2. Ahlaki meselelerde yapıcı bir üslupla kendi görüşümü savunabilirim.	,537	,861
B5. Ahlakla ilgili bir konuda olayın aslını iyice öğrenmeden görüş/fikir oluşturmam.	,400	,875	D15. Beni yanlış davranmaya yönlendirmemesi için kıskançlık, öfke gibi olumsuz duygulara karşı	,508	,878	S3. Ahlaki tercihlerimin nedenlerini başkalarıyla müzakere	,532	,861

			koymaya çalışırım.			edebilirim.		
B6. Ahlaki açıdan sorunlu durum/davranışları fark edebilirim.	,533	,870	D20. Değerlerime uygun hareket etmek benim için oldukça kolaydır.	,520	,877	S4. Ahlaki bir meselede başkalarının bakış açısını sabırla dinleyebilirim.	,530	,861
B8. Ahlaki bir sorunla karşılaşınca sorunu çözmek için farklı alternatifler ararım.	,542	,869	D22. Kendi duygu, düşünce ve davranışlarımdan dersler çıkartırım.	,570	,875	S6. Ahlaki problemleri çözmek için sabırla diyalogu sürdürebilirim.	,591	,858
B9. Ahlaki sorunları çözmek için problem çözme adımlarını kullanırım.	,478	,872	D1. Başkalarıyla empati yapabilirim.	,609	,873	S7. Ahlak ile ilgili bir tartışmada öfkelensem bile beden dilimi kontrol edebilirim.	,485	,864
B11. Ahlaki konularda bilinçli karar vermek benim için önemlidir.	,514	,870	D2. Ahlaki konularda başkalarının duygularını anlamaya çaba gösteririm.	,631	,873	S8. Ahlaki konularda benden farklı düşünenlerle yapıcı şekilde iletişim kurabilirim.	,575	,859
B13. Ahlaki konularda adil karar vermekte zorlanmam.	,459	,872	D3. Diğer insanların ne hissettiğini önemserim.	,532	,876	S9. Ahlaki bir sorunu (örn: çevre kirliliği, yoksulluk vb.) çözmek için hangi kişi, kurum veya kuruluşlarla iş birliği yapmam gerektiğini bilirim.	,473	,864
B14. Değer tercihlerimin sonuçlarını tahmin etmeye çalışırım.	,550	,869	D6. Kişisel özelliklerimin farkındayım.	,553	,876	S10. Ahlaki bir sorunu çözmek için diğer kişi, kurum ya da kuruluşları harekete geçirebilirim.	,420	,866
B16. Davranışlarımdan neden olabileceği ahlaki sorunları önceden görebiliyorum.	,498	,871	D7. Kişisel özelliklerimin duygu ve düşüncelerimi nasıl etkilediğinin farkındayım.	,593	,874	S11. Ahlaki bir sorunu çözmek için organizasyonlarda aktif görev alabilirim.	,501	,862
B17. Kendi değer tercihlerimi eleştirel bir gözle	,477	,872	D8. Kişisel özelliklerimin insanlarla olan	,560	,875	S12. Ahlaki bir sorunu çözmek için diğer kişi,	,477	,863

değerlendiririm.			ilişkilerimi nasıl etkilediğinin farkındayım.			kurum ya da kuruluşlardan destek almaktan çekinmem.		
B18. Değerlerimi sıklıkla özeleştiriye tabi tutarım.	,462	,872	D9. İnançlarım ile ahlaki değerlerim arasındaki bağın farkındayım.	,596	,874	S17. Başkalarının hayatını olumsuz etkilememek için işlerimde düzenli olmaya çalışırım.	,560	,860
B19. Ahlaki konularda aldığım kararları ince eleyip sık dokurum.	,511	,870	D10. Ahlaki tercihlerimi yaparken inançlarımı ölçü alırım.	,474	,879	S18. Ahlaki bir meselede hatalıysam özür dilerim.	,501	,862
B21. Ahlaki meselelerde çözüm yollarını iyice incelerim.	,538	,869	D11. Yaşam amacım kötü eylemlerde bulunmama engeldir.	,387	,883	S19. Diğer insanları kırmamak için nazik davranırım.	,544	,860
B24. Ahlaki konularda kendimi başkasının yerine koyarak düşünürüm.	,494	,871	D21. Kendi düşünce, duygu ve davranışlarımın ahlaki açıdan uygun olup olmadığını değerlendiririm.	,602	,873	S20. Her zaman ölçülü tepki vermeye gayret ederim.	,537	,860
B25. Başkalarının değer tercihlerinin nedenlerini anlamak için çaba sarf ederim.	,518	,870						
B26. Ahlaki konularda diğer bireylerin ne düşündüğünü anlamaya önem veririm.	,594	,867						
B1. Sahip olmam gereken ahlaki değerleri biliyorum.	,561	,869						

2. Açımlayıcı Faktör Analizi

Envanteri oluşturan üç ölçeğin madde analizi tamamlandıktan sonra yapı geçerliliğini test etmek için açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. AFA öncesinde örneklem yeterliliğini ve verilerin faktör analizine uygunluğunu belirlemek amacıyla Kaiser-Mayer Olkin (KMO) ve Barlett testleri yapılmıştır. Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeği için KMO testi sonucu .919 olarak hesaplanmıştır. Barlett testi sonucu ise (p: .000) anlamlı bulunmuştur. Duyuşsal ahlaki Beceriler Ölçeği için KMO değeri ,905 Barlett testi sonucu (p: ,000) anlamlı bulunmuştur. Sosyal Davranışsal Beceriler Ölçeği KMO değeri ,887 Barlett testi sonucu (p: ,000) anlamlıdır. Büyüköztürk'e göre (2011, s. 126) KMO değerinin ,60; Çoşkun ve

arkadaşlarına (2015, ss. 267-268) göre ise 70'in üzerinde ve Barlet testinin anlamlı çıkması örneklemin faktör analizi için yeterli olduğu, veri setinin normal dağılım gösterdiği ve faktör çıkarmaya uygun olduğunun göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

Ölçeklerin her birisinin birden çok boyuttan oluştuğu teorik olarak öngörülebildiğinden faktör analizi sırasında veriler dik döndürme tekniklerinden Varimax Rotasyonuna tabi tutulmuştur. Faktörleri oluşturan maddelerin belirlenmesinde her bir maddenin faktör yükünün .40'nin üzerinde olması, farklı faktörlerdeki faktör yükü değeri arasında en az .10 birim fark bulunması ve ortak faktör varyansın (communality) en az .30 olması kriterleri dikkate alınmıştır (bkz. Büyükoztürk, 2011, ss. 124-125). Bu kriterler çerçevesinde uygulanan AFA analizi sonucunda her ölçek için oluşan yapı ve değerler Tablo 4'te sunulmuş ve yorumlanmıştır.

Tablo 4. Maddelerin Ortak Faktör Varyansı, Madde Faktör Yükleri, Faktörlerin Öz Değerleri, Açıkladığı Varyanslar ve Açıklanan Toplam Varyans

(Bilişsel) Maddeler	Ortak Faktör Varyansı	1.Ahlaki Okuryazarlık	2. Yansıtıcı ve Öngörütü Düşünme	3. Problem Çözme	4. Perspektif Alma	(Duyusal) Maddeler	Ortak Faktör Varyansı	1.İçgözlem ve Özdenetim	2. Empati	3. Özfarıncılık	4. İçgörü	Sosyal-Davranışsal Maddeler	Ortak Faktör Varyansı	1.Ahlaki İletişim ve İlişki (Sosyal Beceriler)	2.Ahlaki Girişimcilik ve Organizasyon	3. Ahlaki İfade Becerisi
B3	,573	,736	,107	,135	,048	D15	,598	,745	,166	,070	,101	S19	,600	,767	,042	,100
B1	,530	,648	,156	,212	,203	D13	,570	,712	,139	,200	,061	S20	,514	,695	,161	,067
B11	,487	,630	,109	,243	,143	D14	,497	,628	,254	,146	,128	S17	,486	,654	,167	,177
B6	,462	,590	,252	,161	,160	D20	,452	,551	,050	,257	,282	S4	,462	,636	,092	,223
B13	,406	,577	,168	,066	,203	D22	,478	,548	,223	,163	,320	S18	,457	,634	,025	,234
B18	,615	,116	,765	,082	,103	D3	,738	,206	,815	,070	,161	S8	,482	,630	,246	,158
B17	,536	,215	,689	,104	,066	D1	,788	,198	,813	,273	,112	S6	,455	,547	,270	,287
B14	,474	,353	,540	,193	,141	D2	,780	,246	,799	,254	,130	S7	,347	,504	,273	,135
B16	,418	,169	,540	,241	,198	D7	,725	,198	,181	,790	,168	S10	,732	,035	,849	,104
B19	,476	,041	,518	,322	,319	D6	,674	,186	,200	,767	,108	S11	,664	,200	,785	,087
B4	,556	,119	,032	,733	,056	D8.	,655	,205	,140	,751	,171	S9	,471	,300	,614	,062
B9	,604	,085	,254	,729	,039	D10	,674	,114	,169	,084	,791	S12	,466	,143	,563	,358
B8	,507	,305	,160	,603	,155	D11	,536	,152	,019	,075	,712	S2	,744	,213	,135	,825
B21	,422	,310	,167	,461	,293	D9	,579	,154	,253	,398	,577	S1	,721	,192	,094	,821
B5	,336	,184	,185	,421	,144	D21	,545	,407	,132	,270	,538	S3	,536	,288	,194	,645
B24	,662	,213	,177	,037	,764	Faktörün Öz Değeri	5,815	1,305	1,139	1,031	Faktörün Öz Değeri	5,373	1,517	1,248		
B25	,637	,097	,187	,247	,729	Faktörün Açıkladığı Varyans	16,959	15,529	15,494	13,947	Faktörün Açıkladığı Varyans	23,817	15,790	14,649		

					ns				ns			
B26	,696	,379	,130	,136	,719	Açıklanan Toplam Varyans	61,929	Açıklanan Toplam Varyans	54,256			
Faktörün Öz Değeri	5,935	1,231	1,141	1,021								
Faktörün Açıkladığı Varyans	14,975	12,708	12,616	11,521								
Açıklanan Toplam Varyans	51,821											

AFA analizleri sonucunda Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeği 18 maddeden oluşan dört boyutlu (Ahlaki Okuryazarlık, Yansıtıcı ve Öngörülü Düşünme, Problem Çözme, Perspektif Alma) bir yapı olarak yapılandırılmıştır. Madde analizinde güvenilirlik değerini düşüren iki madde (B2 ve B12) ölçekten çıkarıldıktan sonra kalan 26 maddeye uygulanan faktör analizinde iki farklı boyutta alınan değer arasında farkın 0.10'dan düşük olması nedeniyle (binişik madde) sekiz madde (B7- B22-B15-B10-B20-B28-B23-B27) ölçekten çıkartılmıştır. AFA uygulamasında ölçeğin Cronbach Alfa (CA) değeri ,877, açıklanan toplam varyans %51,21'dir. Ölçeğin açıkladığı varyansın %50'yi geçiyor olması önemli bir kriter olarak görülmüştür (Yaşlıoğlu, 2017). Faktörlerin öz değerleri 5,938 ile 1,021 arasında, tek başlarına açıkladıkları varyanslara 14,975 ile 11,521 arasında değişmektedir. AFA sonuçları ortaya çıkan yapının geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2011; Coşkun vd., 2015; Tavşancıl, 2002).

AFA analizleri sonucunda Ortaokul Öğrencileri İçin Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeği 15 maddeden oluşan dört boyutlu (İç gözlem ve Özdenetim, Empati, Öz farkındalık ve İçgörü) bir yapı olarak yapılandırılmıştır. Madde analizinde güvenilirlik değerini düşürdüğü için üç madde (D4, D16, D17) çıkartıldıktan sonra yapılan Faktör Analizinde dört madde (D19, D12, D18, D5) faktör yükü ,40 ün altında kaldığı için ölçekten çıkartılmıştır. Ölçeğin CA değeri ,883 Açıkladığı Varyans %61,929'dur. Faktörlerin öz değerleri 5,815 ile 1,031 arasında, tek başlarına açıkladıkları varyanslara 16,959 ile 13,947 arasında değişmektedir. AFA sonuçları ortaya çıkan yapının geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2011; Coşkun vd., 2015; Tavşancıl, 2002).

AFA analizleri sonucunda Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeği 15 maddeden oluşan üç boyutlu (İletişim ve Sosyal Beceri, Ahlaki Girişimcilik ve Organizasyon, Ahlaki İfade Becerisi) bir yapı olarak yapılandırılmıştır. Madde analizi sonucunda güvenilirliği düşürdükleri için iki madde (s2 ve s12) ölçekten çıkarıldıktan sonra yapılan faktör analizinde ise üç madde (s14, s15, s16) iki farklı boyutta aldıkları değer arasındaki farkın .10'dan düşük olması nedeniyle binişik madde gerekçesiyle taslak formdan çıkartılmıştır. Ölçeğin CA değeri ,870, açıkladığı toplam varyans ise %54,256 olarak gerçekleşmiştir. A Faktörlerin öz değerleri 5,373 ile 1,248 arasında, tek başlarına açıkladıkları varyanslara 23,817 ile 14, 649 arasında değişmektedir. FA sonuçları ortaya çıkan yapının geçerli ve güvenilir olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2011; Coşkun vd., 2015; Tavşancıl, 2002).

Bir ölçme aracını oluşturan faktörler arasında düşük ya da yüksek düzeyde ilişki bulunması ölçme aracının iç tutarlılığına zarar verir. Bu nedenle faktörler arası korelasyon sonuçlarının orta düzeyde anlamlı olması beklenir. Envanteri oluşturan ölçeklerin faktörleri arasında yapılan Pearson Momentler Çarpımı sonucuna göre üç ölçeğin de boyutları arasında orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmaktadır. Korelasyon sonuçları Tablo 5, Tablo 6 ve Tablo 7'de sunulmuş olup korelasyon anlamlılık değerlerinin ,400 ile ,600 arasında gerçekleşmesi alt bileşenler arasında çoklu bağıntı problemi bulunmadığını göstermektedir (Akbulut, 2010; Büyüköztürk, 2011).

Tablo 5. Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Faktörlerin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Faktörler Arası Korelasyon Değerleri

	X	SS	F1	F2	F3	F4
Ahlaki Okuryazarlık	4,109	,675	1			
Yansıtıcı ve Öngörülü Düşünme	3,597	,739	,539**	1		
Problem Çözme	3,647	,709	,543**	,558**	1	
Perspektif Alma	3,896	,876	,530**	,508**	,461**	1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 6. Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Faktörlerin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Faktörler Arası Korelasyon Değerleri

	X	SS	F1	F2	F3	F4
İç gözlem ve Özdenetim	3,750	,780	1			
Empati	4,204	,849	,529**	1		
Özfarkındalık	4,009	,848	,519**	,484**		
İçgörü	3,831	,758	,564**	,440**	,505**	1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Tablo 7. Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Faktörlerin Ortalama, Standart Sapma Değerleri ve Faktörler Arası Korelasyon Değerleri

	X	SS	F1	F2	F3
Ahlaki İletişim ve İlişki	3,804	,759	1		
Ahlaki Girişimcilik ve Organizasyon	3,548	,863	,475**	1	
Ahlaki İfade Becerisi	3,861	,890	,527**	,403**	1

** Korelasyon 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

3. Boyutlara Ait Güvenilirlik Değerleri

Envanteri oluşturan ölçeklerin her birisinin boyutlarına dair güvenilirlik değerleri Tablo...’da verilmiştir. Duyuşsal Ahlaki Beceriler ve Sosyal Davranışsal Ahlaki Beceriler ölçeklerinde tüm faktörlerin CA değerleri, iyi derecede güvenilirliği işaret eden ,700’in üstündedir. Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeğinin üç boyutunda da ,700 üstünde değer elde edilmiş olmakla birlikte üçüncü faktörde bu değer çok az altında (,693) kalmıştır. Öte yandan literatürde inceleme türü araştırmalarda ve özellikle -madde sayısının çokluğundan pozitif etkilenmesi nedeniyle- burada olduğu gibi madde sayısının az olduğu boyutlarla ilgili CA değerlerinde Alfa değerinin .50’ye kadar indirilebileceği öngörülmektedir (Coşkun vd., 2015, s. 126). İlgili boyutta madde sayısının azlığı, var olan maddelerin madde toplam korelasyon değerlerinin bu çalışma için kabul edilen ,300’ün üstünde olması da dikkate alınarak ilgili boyutun güvenilirlik değeri kabul edilebilir değerlendirilmiştir.

Tablo 8. Ortaokul Öğrencileri İçin Ahlaki Beceriler Envanterinde Yer Alan Ölçeklerin Alt Boyutlarına Ait Güvenilirlik

Değerleri

Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Faktörlerin Güvenilirlik Değerleri						
Faktör	Madde	Madde Silindiğinde Ölçek/Boyut Ortalaması	Madde Silindiğinde Ölçek Varyansı	Doğrulanmış Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silindiğinde Cronbach Değeri	Alpa
1.Ahlaki Okuryazarlık	B1	16,240	7,808	,555	,674	
	B3	16,549	7,437	,527	,683	
	B6	16,374	8,192	,496	,696	
	B11	16,383	7,943	,501	,693	
	B13	16,643	7,504	,445	,720	
Madde Sayısı: 5			Cronbach Alpha Değeri: ,738			
2. Yansıtıcı ve Öngörülü Düşünme	B14	14,355	9,436	,499	,675	
	B16	14,461	9,332	,466	,687	
	B17	14,238	9,467	,480	,682	
	B18	14,473	9,135	,515	,668	
	B19	14,429	9,407	,469	,686	
Madde Sayısı: 5			Cronbach Alpha Değeri: ,726			
3. Problem Çözme	B4	14,913	8,631	,448	,644	
	B5	14,489	8,827	,361	,684	
	B8	14,452	8,616	,511	,618	
	B9	14,717	8,309	,488	,626	
	B21	14,374	9,038	,446	,645	
Madde Sayısı: 5			Cronbach Alpha Değeri: ,693			
4. Perspektif Alma	B24	7,655	3,451	,565	,661	
	B25	8,003	3,490	,541	,689	
	B26	7,722	3,472	,599	,623	
Madde Sayısı: 3			Cronbach Alpha Değeri: ,742			
Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Faktörlerin Güvenilirlik Değerleri						
1. İç gözlem ve Özdenetim	D15	15,077	9,874	,548	,695	
	D13	15,044	10,003	,533	,701	
	D14	14,989	10,209	,515	,707	
	D20	15,093	11,048	,474	,722	
	D22	14,805	10,603	,512	,709	
Madde Sayısı: 5			Cronbach Alpha Değeri: ,751			
2. Empati	D1	8,263	3,161	,741	,757	
	D2	8,447	3,115	,743	,755	

	D3	8,519	3,057	,657	,842
Madde Sayısı: 3			Cronbach Alpha Değeri: ,845		
3. Öz farkındalık	D6	7,924	3,217	,601	,731
	D7	8,067	2,891	,678	,644
	D8	8,065	3,467	,594	,738
Madde Sayısı: 3			Cronbach Alpha Değeri:784		
4. İçgörü	D9	11,282	5,835	,538	,644
	D10	11,597	5,544	,545	,637
	D11	11,634	5,599	,443	,703
	D21	11,461	5,679	,518	,653
Madde Sayısı: 4			Cronbach Alpha Değeri:720		
Sosyal Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Faktörlerin Güvenilirlik Değerleri					
1. Ahlaki İletişim ve İlişki	S17	26,611	29,173	,570	,808
	S19	26,452	28,807	,611	,803
	S20	26,690	28,529	,571	,808
	S18	26,365	29,808	,516	,815
	S4	26,553	28,810	,569	,808
	S6	26,694	28,439	,570	,808
	S7	27,033	28,542	,479	,823
	S8	26,641	29,331	,576	,808
Madde Sayısı: 8			Cronbach Alpha Değeri: 830		
2. Ahlaki Girişimcilik ve Organizasyon	S9	10,404	7,771	,469	,716
	S10	10,768	6,773	,629	,625
	S11	10,777	6,966	,587	,649
	S12	10,627	7,636	,454	,726
Madde Sayısı: 4			Cronbach Alpha Değeri: 740		
3. Ahlaki İfade Becerisi	S1	7,763	3,300	,598	,677
	S2	7,558	3,514	,669	,599
	S3	7,844	3,834	,521	,758
Madde Sayısı: 3			Cronbach Alpha Değeri: 762		

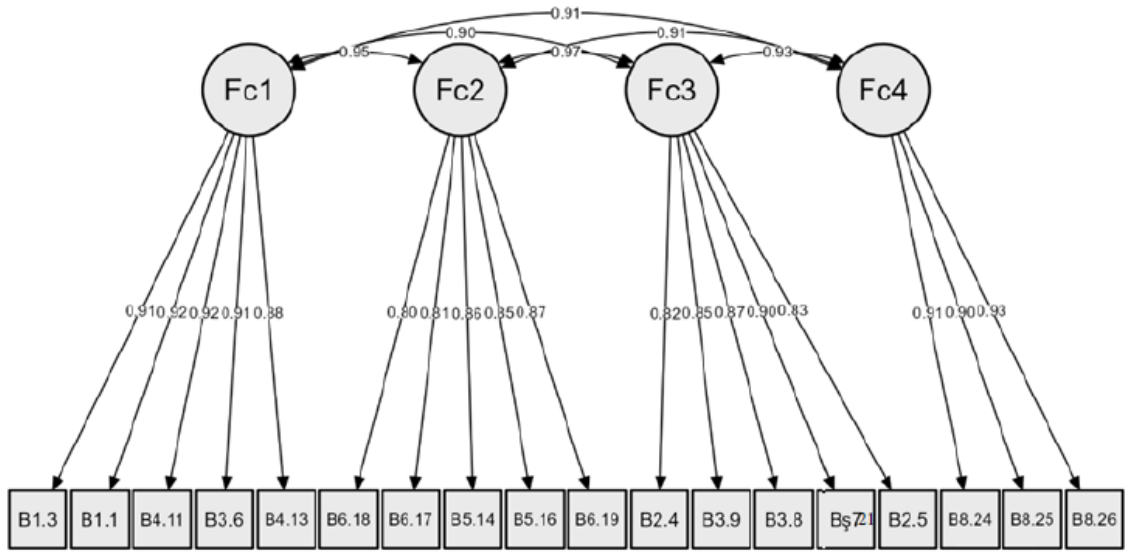
4. Doğrulayıcı Faktör Analizi

AFA işlemleri sonucunda 18, 15 ve 15 madde olarak yapılandırılan üç ölçeğin her birisine Eylül 2024'te 730 öğrenciden toplanan verilerle DFA uygulanmıştır. DFA, değişkenler arasında tespit edilen ilişkilerin ve bu ilişkilere dair kuram ve hipotezlerin doğrulanmasına imkân verir (Büyüköztürk, 2011). DFA analizinde yapısal eşitlik modellemesi aracılığıyla temel bileşenler analizinde olduğu gibi maddelere ait faktör yüklerinin belirlenmesi ve özellikle de model uygunluğuna dair göstergelere

bakılması esastır. Aşağıda her bir ölçeğe ait Path diyagramında ölçeğin yapısı ve maddelerin faktör yükleri gösterilmektedir. Ardından model uygunluğunu yorumlamak için kullanılan Ki-Kare, Ki-Kare/df, RMSEA, SRMR, GFI, CFI, ve NFI analizlerine ait değerler incelenmiştir (Tabachnick & Fidell, 2013; Yaşlıoğlu, 2017).

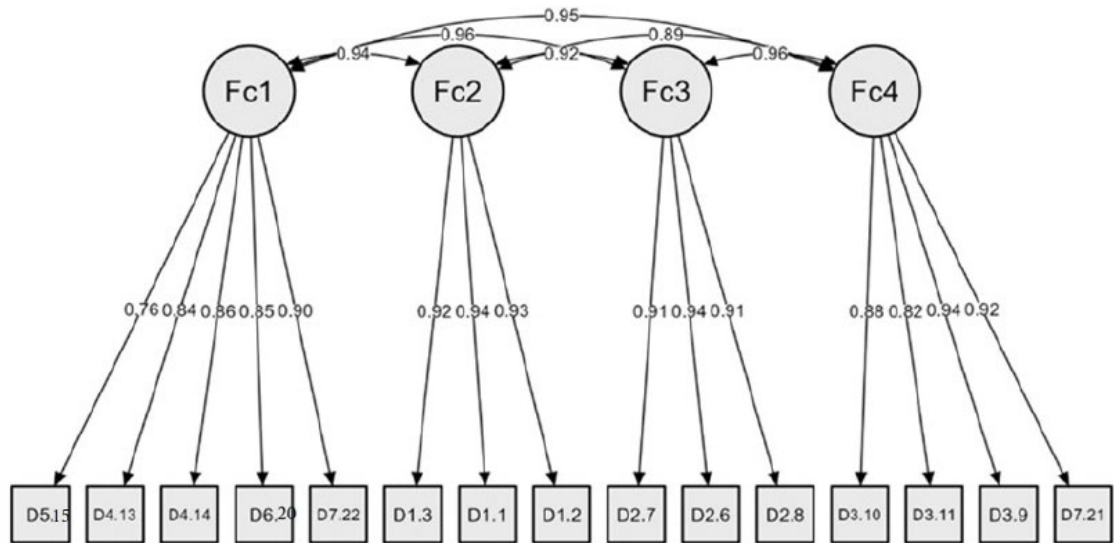
Şekil 2’de Path diyagramı verilen Bilişsel Ahlaki Becerileri Ölçeğindeki 18 maddenin regresyon kat sayıları (faktör yükleri) ,80 ile ,93 arasında değişmektedir. Literatürde regresyon katsayılarının (faktör yüklerinin) ,30 ve altının yorumlanmaz; ,45 üzerinin kabul edilebilir; ,55’in iyi; ,63’ün çok iyi; ,71 ve üzerindeki yüklerin mükemmel değerler olduğu ifade edilmektedir (Tabachnick & Fidell, 2013).

Şekil 2. Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Path Diyagramı

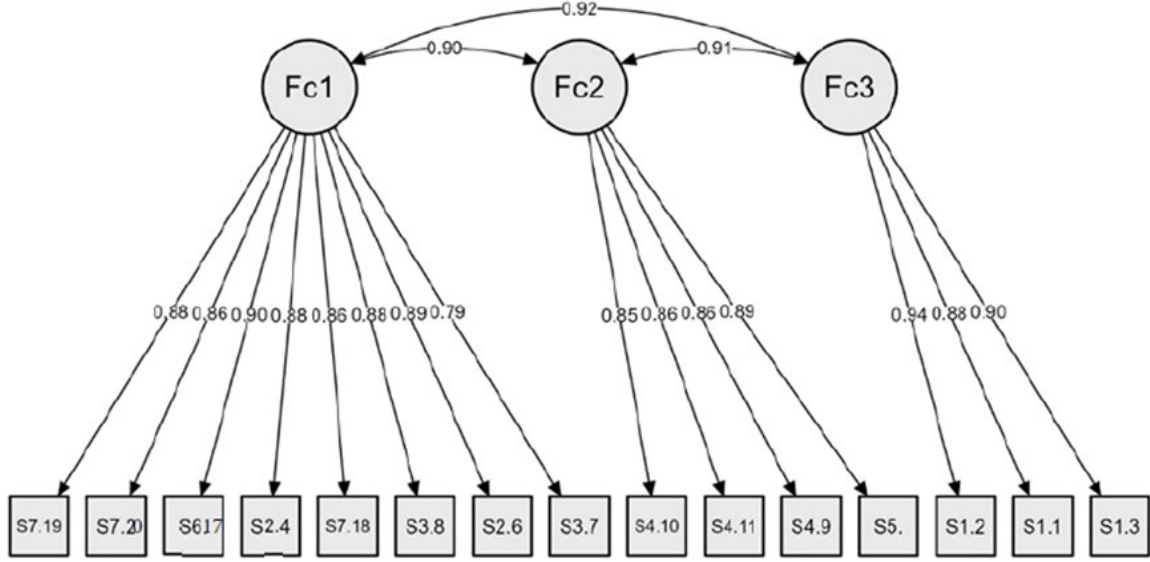
Şekil 3’de Path diyagramı verilen Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğindeki 15 maddenin regresyon kat sayıları ,76 ile ,94 arasında değişmektedir. Diyagram maddelerin AFA sonucu öngörülen boyutlarda konumlanarak yüksek faktör yükleri aldığını göstermektedir.

Şekil 3. Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Path Diyagramı

Şekil 4'te Path diyagramı verilen Sosyal Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğindeki 15 maddenin regresyon kat sayıları ,79 ile ,94 arasında değişmektedir. Maddelerin her birisinin kuramsal olarak öngörülen boyutlarda mükemmel düzeyde regresyon kat sayıları (faktör yükleri) aldıkları görülmektedir.

Şekil 4. Sosyal Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğine Ait Path Diyagramı

Tablo 9'da Envanteri oluşturan üç ölçeğe ait uygunluk değerleri literatürde kabul edilebilir ve mükemmel sayılan değer aralıkları ile birlikte verilmiştir (Karaman, 2023; Koyuncu & Kılıç, 2019; Tabachnick & Fidell, 2013; Yaşlıoğlu, 2017).

Tablo 9. Envanteri Oluşturan Ölçeklerin Uygunluk Değerleri

İncelenen Uyum İndeksleri	Mükemmel Uyum Ölçütleri	Kabul Edilebilir Uyum Ölçütleri	Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeğinde Elde Edilen Değer	Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeğinde Elde Edilen Değer	Sosyal Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeğinde Elde Edilen Değer
X²	,05 < P < 1,0	,01 < P < ,05	,001	,001	,001
CMIN/DF (x²/df)	0 < X ² /SD < 3	3 < x ² /sd < 5	547,810/129: 4,246*	375,558/105: 3,576*	431,452/87: 4,959*
GFI	,90 < GFI < 1,00	,85 < GFI < ,90	,970	,973	,971
NFI	,95 < NFI < 1,00	,90 < NFI < ,95	,965	,969	,966
CFI	,95 < CFI < 1,00	,90 < CFI < ,95	,973	,975	,972
SRMR	,00 < SRMR < ,05	,05 < SRMR < ,95	,020	,020	,020
RMSEA	,00 < RMSEA < ,05	,05 < RMSEA < ,08	,067	,075	,074

DFA'da Ki-Kare değeri modelin genel uygunluğunu test etmek amacıyla kullanılan en temel

* Örneklem büyüklüğü 250 üstünde olan analizlerde x²/df değerinin beşin altında olması yeterli görülmektedir (Yaşlıoğlu, 2017, s. 77). Bu çalışmada örneklem yüksek (730 kişi) olduğu için değerin beşe yakın çıkması normal kabul edilebilir.

ölçümdür. Ancak Ki-Kare değerinin 50'den büyük örneklemelerde istenen doğrultuda sonuç verme eğiliminde olması nedeniyle yorumunda ihtiyatlı olunmalıdır. Ki-Kare değerinin bu sakıncasını bertaraf etmek için χ^2/df değerinin uyumuna bakılması önerilmektedir. GFI (Goodness of Fit Index) istatistiği de Ki-Kare istatistiğinin örneklem büyüdükçe yükselmesi sorununu ortadan kaldırmak üzere kullanılmaktadır ve örnek büyüklüğüne daha az duyarlıdır (Büyüköztürk, 2011; Tabachnick & Fidell, 2013, s. 721; Yaşlıoğlu, 2017). Tabloda sunulan veriler üç ölçeğin χ^2 ve GFI değerlerinin mükemmel uyuma; χ^2/df değerlerinin ise örneklem büyüklüğü de dikkate alınarak kabul edilebilir uyuma işaret ettiğini göstermektedir.

RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) gözlemlenen ve tahmin edilen girdi matrisleri arasındaki uyumunun ortalamasına dair gösterge kabul edilir. Genellikle bu değer model hakkında en güvenilir bilgiyi veren istatistiklerden biri olarak kabul görür. RMSEA, ki-kare istatistiklerinin büyük örneklemli modelleri reddetme eğilimini düzeltmeye çalışan bir ölçüttür (Karaman, 2023). Genellikle ,05'ten küçük olması mükemmel, ,08'den küçük olması ise kabul edilebilir uyum göstergesi kabul edilmektedir (Karaman, 2023; Tabachnick & Fidell, 2013, s. 723; Yaşlıoğlu, 2017). Tablo 9'daki veriler her üç ölçeğin RMSEA değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir.

NFI (Normed Fit Index) ulaşılan modelin ki-kare değeri ile bağımsız modelin ki-kare değerinin oranını gösterir. Düşük çıkması modelde uyum sorunlarına işaret eder. NFI istatistiğinin geliştirilmiş versiyonu olan CFI (Comparative Fit Index) ise örnek büyüklüğünü de hesaba katarak iyi sonuçlar verir, bu nedenle en çok kabul gören ve kullanılan istatistiklerden biridir (Karaman, 2023, ss. 54-55; Tabachnick & Fidell, 2013, s. 721). Tablo 9'daki veriler her üç ölçeğe ait NFI ve CFI verilerinin mükemmel uyum düzeyinde olduğunu göstermektedir.

SRMR (Standardized Root Mean Square Residual), örneklemde standartlaştırılmış kök ortalama karelerinin örneklem farkını gösteren değerdir. SRMR 0,08'e kadar kabul edilebilir (Tabachnick & Fidell, 2013, s. 725) görülmekle birlikte değer küçüldükçe iyi uyum göstergesi olarak yorumlanmaktadır. Tablo 9'daki veriler envanteri oluşturan üç ölçeğin SRMR değerlerinin mükemmel uyum düzeyinde gerçekleştiğini göstermektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Ortaokul Öğrencileri İçin Ahlaki Beceriler Envanteri geliştirmeyi amaçlayan bu çalışmada becerinin kuramsal arka planına uygun olarak konu bilişsel, duyuşsal ve sosyal-davranışsal yönlerden ele alınmıştır. Becerinin kuramsal olarak toplamda en az 23 boyuta sahip üç alt boyuttan oluştuğu görüldüğü için tek bir ölçekte sağlıklı bir yapıya ulaşılamayacağı değerlendirilmiş, aynı zamanda bilişsel, duyuşsal ve sosyal-davranışsal yapıların hususiyetlerini yansıtabilmek için ayrı ölçeklere ihtiyaç olduğu değerlendirilmiştir. Neticede madde yazım sürecinden başlayarak üç ayrı ölçekten oluşan bir envanter geliştirilmesi planlanmış ve tüm süreçler buna uygun olarak yürütülmüştür. Neticede Bilişsel Ahlaki Beceriler, Duyuşsal Ahlaki Beceriler ve Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler ölçeklerinden oluşan bir envanter elde edilmiştir.

Bilişsel Ahlaki Beceriler Ölçeği DFA analizi sonucunda ölçekteki 18 maddenin regresyon kat sayıları ,80 ile ,93 arasında değişmektedir. RMSEA: ,067; SRMR: ,020; IFI: ,973; CFI: ,973; NFI: ,965; GFI: ,970 ve χ^2/SD :4,2 olarak bulunmuştur. Madde analizi, AFA ve DFA analiz sonuçları istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir bir yapıya ulaşıldığını göstermektedir. Ölçekteki dört boyutta (Ahlaki Okuryazarlık, Yansıtıcı ve Öngörülü Düşünme, Problem Çözme, Perspektif Alma) yer alan 18 madde envanterin kuramsal çerçevesini oluşturan modeldeki (Meydan, Algül, vd., 2024) dokuz alt beceri ve yetkinlik göstergelerinin tamamını kapsamaktadır. Bu nedenle istatistiksel açıdan doğrulanan yapının kuramsal çerçeve ile de uyumlu olduğu değerlendirilebilir.

Duyuşsal Ahlaki Beceriler Ölçeği DFA analizi sonucunda ölçekteki 15 maddenin regresyon kat

sayıları ,76 ile ,94 arasında değişmektedir. RMSEA: ,075; SRMR: ,020; IFI: ,975; CFI: ,975; NFI: ,969; GFI: ,973 ve $\chi^2/SD:3,57$ olarak bulunmuştur. Madde analizi, AFA ve DFA analiz sonuçları istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir bir yapıya ulaşıldığını göstermektedir. Ölçekteki dört boyutta (İç gözlem ve Özdenetim, Empati, Öz farkındalık, İçgörü) yer alan 15 madde envanterin kuramsal çerçevesini oluşturan modeldeki (Meydan, Algül, vd., 2024) yedi alt beceri ve yetkinlik göstergelerinin tamamını kapsamaktadır. Bu durum ulaşılan yapının kuram ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Sosyal-Davranışsal Ahlaki Beceriler Ölçeği DFA analizi sonucunda ölçekteki 15 maddenin regresyon kat sayıları ,79 ile ,94 arasında değişmektedir. RMSEA: ,074; SRMR: ,020; IFI: ,972; CFI: ,972; NFI: ,966; GFI: ,971 ve $\chi^2/SD: 4,95$ olarak bulunmuştur. Madde analizi, AFA ve DFA analiz sonuçları istatistiksel açıdan geçerli ve güvenilir bir yapıya ulaşıldığını göstermektedir. Ölçekteki üç boyutta (Ahlaki İletişim ve İlişki, Ahlaki Girişimcilik ve Organizasyon, Ahlaki İfade Becerisi) yer alan 15 madde envanterin kuramsal çerçevesini oluşturan modeldeki (Meydan, Algül, vd., 2024) yedi alt beceri ve yetkinlik göstergelerinin tamamını kapsamaktadır. Bu durum ulaşılan yapının kuram ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

Ölçeklerin bir envanter olarak birlikte kullanımı önerilmektedir. Zira envanterin dayandığı modelde ve kuramsal çerçevede açıklandığı üzere ahlaki gelişim ya da bu gelişimi destekleyecek değer eğitimi sadece bilişsel, duyuşsal ya da davranışsal becerilerin kazandırılması ile ilgili bir durum olmadığı gibi bu üçünün birlikte içselleştirilmesi ile gerçekleşebilir. O nedenle değer eğitimi süreçlerinin verimliliğinin değerlendirilmesi ya da ahlaki gelişimin tüm yönleri ile ölçülmesini amaçlayan bir çalışmada envanteri oluşturan üç ölçeğin birlikte kullanımı uygun olur. Ancak ölçeklerin kuramsal açıdan birbirleri ile ilişkili olmakla birlikte her birinin ayrı ayrı istatistiksel açıdan doğrulanmış yapılar olduğu gerçeğini de dikkate alarak kullanılması düşünülecek araştırmanın amaçlarına göre tek tek kullanımları da mümkündür.

Envanterde yer alan her üç ölçek beşli likert olarak yapılandırılmıştır. Ölçekler ters madde içermemektedir. Dolayısıyla ölçek sonuçlarının değerlendirilmesi toplam ya da ortalama puan üzerinden yapılabilir. Bu durumda Ahlaki Beceriler Ölçeğinden 18-90, Duyuşsal Beceriler Ölçeği ile Sosyal-Davranışsal Ölçeklerinden ise 15-75 puan aralığında puan almak mümkündür. Envanterin toplamında ise en düşük 48, en yüksek ise 240 puan alınabilmektedir. Ölçeklerin kuramsal çerçevesinde veya madde yazımında literatür ve özellikle de MEB'in beceri ve değerler ile ilgili ortak/temel metinleri esas alınmış, özel olarak bir ders ile bağlı kalınmamıştır. Bu nedenle ölçeklerin herhangi bir ders bağlamında kullanımı mümkün olmakla birlikte genel anlamda ortaokul öğrencilerinde ahlaki gelişime yönelik becerilerin durumunu belirlemek için kullanımı önerilmektedir. Ayrıca ölçme araçların kararlılığını geliştirmek zaman zaman farklı örneklerle yapılan doğrulayıcı analizlerin önemine binaen geliştirilen envanterin farklı örneklerle sınanması önerilebilir.

Hakem: Dış, Bağımsız.

Teşekkür:

-

Beyanname:

1. Özgünlük Beyanı:

Bu çalışma özgündür.

2. Yazar Katkıları:

Fikir: HM; **Kavramsallaştırma:** HM; **Literatür Taraması:** HM; **Veri Toplama:** HM&ÖA&YAS; **Veri İşleme:** ÖA ; **Analiz:** HM&TA; **Yazma – orijinal taslak:** HM&KC; **Yazma – inceleme ve düzenleme:** HM&KC&ÖA.

3. Etik Kurul İzni:

Bu çalışma için etik kurul izni, Sakarya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 11.09.2023 tarihli ve E-61923333-050.99-280883 numaralı kararı ile alınmıştır.

4. Finansman/Destek:

Bu çalışma, TÜBİTAK tarafından desteklenmiştir. Proje No: TUBITAK-1001/123K630.

5. Çıkar Çatışması:

Yazarlar, herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan etmektedir.

6. Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları:

KAYNAKÇA

- Akbulut, Y. (2010). *Sosyal Bilimlerde Spss Uygulamaları*. İdeal Kültür Yayınlar.
- Aşkar, P., & Altun, A. (2023). K-12 Beceriler Çerçevesi: Türkiye Bütüncül Modeli Üzerine Bir Çalışma. *Millî Eğitim Dergisi*, 52(1). <https://doi.org/10.37669/Milliegitim.1308740>
- Barbee, A. P., & Martin, M. L. (2013). Skill-Based Training And Transfer Of Learning. İçinde *Contemporary Issues In Child Welfare Practice* (Ss. 183-204). Springer, New York, Ny. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-8627-5_8
- Bratianu, C., Hadad, S., & Bejinariu, R. (2020). Paradigm Shift İn Business Education: A Competence-Based Approach. *Sustainability*, 12(4), Article 4. <https://doi.org/10.3390/Su12041348>
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı* (15. Bs). Pegem.
- Coşkun, R., Altunışık, R., & Yıldırım, E. (2015). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri (Spss Uygulamalı)*. Sakarya Kitabevi.
- Edwards, R. (2016). Competence-Based Education And The Limitations Of Critique. *International Journal Of Training Research*, 14(3), 244-255. <https://doi.org/10.1080/14480220.2016.1254366>
- Griethuijsen, R. A. L. F. Van, Kunst, E. M., Woerkm, M. Van, Wesselink, R., & Poell, R. F. (2020). Does Implementation Of Competence-Based Education Mediate The Impact Of Team Learning On Student Satisfaction? *Journal Of Vocational Education & Training*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13636820.2019.1644364>
- Güneş, F. (2012). Öğrencilerin Düşünme Becerilerini Geliştirme. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 32, 127-146.
- Güneş, F. (2018). Öğretmen Yetiştirmede Beceri Yaklaşımı. *Sınırsız Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, 3(2), 1-16.
- Güneş, F., & Uygun, T. (2016). Öğretmen Yetiştirmede Beceri Uyuşmazlığı. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(3), 1-14.
- Karaman, M. (2023). Keşfedici Ve Doğrulamalı Faktör Analizi: Kavramsal Bir Çalışma. *Uluslararası*

- İktisadi Ve İdari Bilimler Dergisi*, 9(1), 47-63.
- Karataş, Z. (2021). *Sosyal Beceriye Giriş* (M. E. Deniz & A. Eryılmaz, Ed.; 3. Bs). Pegem Akademi.
- Kılıç, S. (2013). Örneklem Yöntemleri. *Journal Of Mood Disorders*, 3(1), Article 1. <https://doi.org/10.5455/Jmood.20130325011730>
- Kole, J. J. (2011). Teaching Moral Competence To Pre-Professionals. *İçinde Moral Education And Development* (Ss. 239-253). Sensepublishers. https://doi.org/10.1007/978-94-6091-716-5_17
- Koyuncu, İ., & Kılıç, A. F. (2019). Açıklayıcı Ve Doğrulamalı Faktör Analizlerinin Kullanımı: Bir Doküman İncelemesi. *Eğitim Ve Bilim*, 44(198), 361-388.
- Lilja, A., & Osbeck, C. (2020). Understanding, Acting, Verbalizing And Persevering – Swedish Teachers' Perspectives On Important Ethical Competences For Students. *Journal Of Moral Education*, 49(4), 512-528.
- Meb. (2024). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Öğretim Programları Ortak Metni*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Meydan, H. (2021). Bir Beceri Olarak Ahlak Ve Eğitimi: Ahlaki Gelişim Kuramlarına Dayalı Bir İnceleme. *İlled: İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 55(1), 445-471.
- Meydan, H., Algül, Ö., & Söylemez, Y. A. (2024). Değer Eğitiminde İşe Koşulacak Becerilerin Delphi Tekniği İle Belirlenmesi: Bir Model Önerisi. *Hitit İlahiyat Dergisi*, 23(2), Article 2. <https://doi.org/10.14395/Hid.1511197>
- Meydan, H., Keskin, S. C., Arslan, E. İ., & Algül, Ö. (2024). Değer Eğitiminde İşe Koşulacak Beceriler: Uzman Görüşüne Dayalı Bir İhtiyaç Analizi. *Eskişen*, 54, Article 54. <https://doi.org/10.37697/Eskişen.1462967>
- Myk. (2015). *Türkiye Yeterlilik Çerçevesi Tanıtım Kitabı*. Mesleki Yeterlilik Kurumu.
- Ncvq. (1988). *National Council For Vocational Qualifications*. 143.
- Oh, H. J. S. (2018). Escaping Obsolescence? The Shift From Subject To Skill Based Education İn A South Korean İnternational School. *Discourse: Studies İn The Cultural Politics Of Education*. <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01596306.2018.1448701>
- Tabachnick, B. G., & Fidell, L. S. (2013). *Using Multivariate Statistics* (6. Bs). Pe-Arson Education.
- Tavşancıl, E. (2002). *Tutumların Ölçülmesi Ve Spss İle Veri Analizi*. Nobel. <https://www.nadirkıtap.com/tutumlarin-olculmesi-ve-spss-ile-veri-analizi-ezel-tavsancil-kitap31532700.html>
- Tekin, İ. (2019). Ahlak Eğitiminde Beceri Merkezli Öğrenme. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 259-287. <https://doi.org/10.17494/Ogusbd.548355>
- Ttkb. (2023). *21. Yüzyıl Becerileri Ve Değerlere Yönelik Araştırma Raporu*. Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Unicef. (2019). *Global Framework On Transferable Skills*. Unicef.
- Yaşlıoğlu, M. M. (2017). Sosyal Bilimlerde Faktör Analizi Ve Geçerlilik: Keşfedici Ve Doğrulamalı Faktör Analizlerinin Kullanılması. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 46(Özel Sayı), 74-85..

Badge:

Issue: 54

Year: 2025

Page: 282-284

- Hasan MEYDAN^a
 Tuncay AYAS^b
 Özge ALGÜL^{c*}
 Kübra CEVHERLİ^d
 Yusuf Asım SÖYLEMEZ^e

^a Prof., Sakarya University,
hasanmeydan77@gmail.com

^b Prof., Sakarya University,
tayas@sakarya.edu.tr

^c PhD. Student, Sakarya University,
ozgealgul9@gmail.com

^d Asst. Prof., Sakarya University,
kcevherli@sakarya.edu.tr

^e Res. Asst., Sakarya University,
yusufasimsoylemez@gmail.com

* Corresponding Author

Received: 5.01.2025

Accepted: 8.10.2025

Published: 10.31.2025

Citation:

Hasan MEYDAN & Tuncay AYAS
(2025). Ortaokul Öğrencileri İçin
Ahlaki Beceriler Envanterinin
Geliştirilmesi: Geçerlilik ve
Güvenilirlik Çalışması. *bilimname*, 54,
282-284.
<https://doi.org/10.28949/bilimname.1688406>

Development of a Moral Skills Inventory for Middle School Students: A Study on Validity and Reliability

Extended Abstract

Moral skills refer to the cognitive, affective, and social-behavioral competencies necessary for an individual to make ethical decisions and exhibit ethical behaviors. In order for a moral principle or value to become an established behavior in a person, cognitive skills such as making the right decision and planning the implementation process; psychological and social skills such as motivation, communication and composure required by the application are needed.

Prior to the skills that can be used in value education, literature review, interviews based on expert opinion and Delphi technique were studied in three different studies. As a result of these studies, the basic skills that can be used in value education were determined as cognitive moral skills, affective moral skills and social-behavioral moral skills. In addition to these, sub-skills or components of basic moral skills and competency indicators were also defined. The components of cognitive moral skills are moral literacy, analysis, research and questioning, decision making, problem solving, foresight, reflective thinking, perspective taking and cognitive self-regulation. The components of affective moral skills are self-awareness, empathy, insight, introspection, self-regulation, self-control and self-reflection. As social behavioral skills, effective listening, communication, moral expression, social organization, entrepreneurship, task management and social skills were determined.

Considering that education is a systematic structure that includes planning, implementation, and measurement-evaluation, there is a need to develop a measurement tool to measure the skills to be employed in skill-based values education and to evaluate the efficiency of education.

The aim of this study is to develop a valid and reliable inventory to measure the moral skills of middle school students. For this purpose, an inventory of three scales: Cognitive Moral Skills, Emotional Moral Skills, and Social-Behavioral Moral Skills was developed. Within the scope of validity and reliability studies, item

Screened by

Except where otherwise noted, content
in this article is licensed under a
Creative Commons 4.0 International
license. Icons by Font Awesome.

analysis, exploratory factor analysis (EFA), and confirmatory factor analysis (CFA) were applied. EFA was conducted with data collected from 566 students studying in secondary schools in Istanbul and Sakarya, and CFA was conducted with data collected from 730 students. As a result of EFA, Cognitive Moral Skills Scale consists of 18 items and 4 dimensions (Moral Literacy, Reflective and Foresighted Thinking, Problem Solving, Perspective Taking), Emotional Moral Skills Scale consists of 15 items and 4 dimensions (Introspection and Self-Control, Empathy, Self-awareness, Insight), and the Social-Behavioral Moral Skills Scale consisted of 15 items and 3 dimensions (Moral Communication and Relationship, Moral Entrepreneurship and Organization, Moral Expression Skills). As a result of EFA, the Cronbach's Alpha (CA) value of the Cognitive Moral Skills scale is .877, and the total variance explained is 51,21%; The CA value of the Affective Moral Skills Scale is .883, the variance explained is 61,929%; The CA value of the Social-Behavioral Moral Skills Scale was .870, and the total variance explained was 54,256%.

CFA results confirmed the structural validity of the scales. As a result of the CFA analysis of the Cognitive Moral Skills Scale, the regression coefficients of the 18 items in the scale vary between .80 and .93. For the Cognitive Moral Skills Scale, RMSEA: .067; SRMR: .020; CFI: .973; NFI: .965; GFI: .970 and χ^2/SD : 4,2 were found. As a result of the CFA analysis of the Affective Moral Skills Scale, the regression coefficients of the 15 items in the scale vary between .76 and .94. For the Emotional Moral Skills Scale, RMSEA: .075; SRMR: .020; CFI: .975; NFI: .969; GFI: .973 and χ^2/SD : 3,57 were found. As a result of the CFA analysis of the Social-Behavioral Moral Skills Scale, the regression coefficients of the 15 items in the scale vary between .79 and .94. For the Social-Behavioral Moral Skills Scale, RMSEA: .074; SRMR: .020; CFI: .972; NFI: .966; GFI: .971 and χ^2/SD : 4,95 were found. The findings show that the Moral Skills Inventory is a valid and reliable tool for measuring the moral skills of middle school students. The inventory can be used to evaluate the efficiency of value education processes and to measure all aspects of moral development.

It is recommended that the scales be used together as an inventory. All three scales in the inventory are structured as five-point Likert. The scales do not contain reverse items. Therefore, the evaluation of the scale results can be done on the total or average score. Considering the importance of confirmatory analyses conducted with different samples, it can be recommended that the developed inventory be tested with different samples.

In addition, since the theoretical framework of the scales is based on the common/basic texts of the Ministry of National Education regarding skills and values, it is considered that they can be used to determine the status of skills for moral development in secondary school students in the context of any course or in general.

Keywords: Religious Education, Moral Skills Inventory, Skills-Based Training.

Peer-review: External, Independent.

Acknowledgements:

-

Declarations:

1. Statement of Originality:

This work is original.

2. Author Contributions:

Concept: HM; **Conceptualization:** HM; **Literature Search:** HM; **Data Collection:** HM&ÖA&YAS; **Data Processing:** ÖA ; **Analysis:** HM&TA; **Writing – original draft:** HM&KC; **Writing – review & editing:** HM&KC&ÖA.

3. Ethics approval:

